

III.

TANÉVMEGNYITÓ BESZÉD.

—*—

BESZÉD,

MELYET

AZ 1900–1901. EGYETEMI TANÉVNEK

ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSAKOR

1900. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 16-ÁN

AZ EGYETEMI IFJÚSÁGHOZ INTÉZETT

BREZNAY BÉLA,

A HITTUDOMÁNYOK DOCTORA, A KERESZTÉNY ERKÖLCSTUDOMÁNY NYILVÁNOS RENDES TANÁRA, ESZTERGOM-FŐEGYHÁZMEGYEI ÁLDOZÓPAP, PÁPA Ő SZENTSÉGÉNEK TITKOS KAMARÁSA, A BUDAPESTI ÉRSEKI SZENTSZÉKBEN BIRÓ, A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT VÁLASZTMÁNYÁNAK, VALAMINT TUDOMÁNYOS ÉS IRODALMI OSZTÁLYÁNAK, ÜGYSZINTÉN AZ AQUINÓI SZENT TAMÁS-TÁRSASÁGNAK TAGJA, A PÁRISI „SOCIÉTÉ BIBLIOGRAPHIQUE” LEVELEZŐ TAGJA, A SZENT LÁSZLÓ-TÁRSULATNAK VÁLASZTMÁNYI, AZ ORSZÁGOS PÁZMÁNY-EGYESÜLETNEK RENDES ÉS VÁLASZTMÁNYI TAGJA, A BUDAPESTI PHILOLOGIAI TÁRSASÁG RENDES TAGJA, A MENSA AKADEMICA TISZTELETBELI ELNÖKE, A SZENT IMRE-EGYESÜLET VÁLASZTOTT VÉDNÖKE, A „RELIGIO VALLÁS” SZERKESZTŐJE, AZ EGYETEM VOLT RECTORA, A HITTUDOMÁNYI KARNAK HARMADIZBEN DECÁNJA.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Mint a rektortadó kar dékánjának, nekem ma, ez évnyitó ülés bezárójául, kötelességem Alma Materünk ifjuságához, kiváló tekintettel az új belépőkre, "az egyetemi élet szelleméről s tanulmányi rendjének vezér-elveiről néhány tájékoztató és buzdító szót intézni.

Arra a rövid időre, míg e tisztem teljesítésében legjobb tehetségem szerint eljárók, kérem a figyelem szives fentartását.

*

T. egyetemi polgárok és hallgatók!

Az iskolai év eleje sejtelmes és sugallatos idő mindenkor, mindnyájunkra nézve. Ezért kezdtük azt ma a sejtelmek és sugallatok forrásánál, az imánál. Templomban voltunk, imádkoztunk; már csak azért is, mert az iskola a jövő idő, egyesek, családok, a nemzet jövője számára épít, — a jövő pedig Isten kezében van.

Futuri temporis exitum
caliginosa nocte premit Deus.

A jövő felderítése, a jövő megalapítása tehát Isten segítségétől függvén, én nem tudok elképzelni

magamnak olyan időt, a midőn e tekintetben Magyarország másképp lehetne gondolkozni. Az ember mindig ember marad: Istenre szoruló, imádságos teremtmény. Ez különben egyuttal nemünk kiváltsága: az Istenhez való emelkedés szellemi fensőbbsege. Az embernek a Teremtő

os sublime dedit
et sidera ad tollere vultus.

A haladás útja fel, Isten felé, és nem megfordítva, tőle el, lefelé vezet. Egyébiránt a magyar génusztól Arany János lángelméje örök időkre elverte az istentelenség kísérteteit, aranyos gúnyjával ezt mondván:

Az embernem mint egy család.
... Egy Isten-atyja van
Az égben e családnak,
Kit (a művelteken kívül)
Minden népek imádnak.

Ennyit a mai nap jelentőségéről; most lássuk az egyetemi étellel járó kötelességeket.

*

Az emberi élet, t. ifju barátim, a csecsemő, a gyermek, az ifju, a férfi, az öreg, az aggastyánnak nevezett életkorok folyamán fut le rendesen és éri el e földön végét. Ezekben a különféle életkorokban mi emberek mindannyian igen sokban egymásra vagyunk utalva. A csecsemő tehetetlensége az anya szerető ápolásában találja boldog menedékét; a gyermeket a férfi, az atya erős keze vezeti leghathatósabban a kötelességek útján; az ifjukor hiányos világ- és emberismerete az öregkor bölcsességéhez fordul kiegészítésért, jótanácsért; az aggastyán pedig, az visszatér a gyermekek világába s ott piheni ki legörömostebb a

viszontagságos élet fáradalmait. A legerősebb kor, a férfikor, még az is, biz Isten nem tud ellenni, nem képes munkakedvét és lelkeségét fentartani az ifju nemzedék virágzásából merített remény nélkül. Egy- másra vagyunk utalva, egymásra vagyunk szorulva, életünk minden korszakában, szükségképpen. Ezen nem lehet változtatni.

Az erkölcsi világrend e jótékony törvényének termőtalajában fekszik alapjaival, t. barátim, végtől- végig, az a pálya is, melyen önök már jó ideje, zsenge, gyermekkoruk óta haladnak, növekedve idő- ben, tudásban és cselekvőerőben.

Itt, az iskolai pályafutás legutolsó, legmagasabb csarnokában, itt, az egyetemen, van alkalmas ideje annak, hogy önök, iskolai pályafutásuk eddigi részére, vizsgáló elmével visszatekintsenek s számot adjanak maguknak, arról is, hogy mit végeztek s hogyan végezték, a mi így vagy úgy már befejezett dolog; arról is, hogy mi van még önök elé, tudomány-egye- temi életök feladatául, magasabb hatalmak s minde- nek felett az élet Ura s majdan Birája által kitűzve.

A pályaválasztás ügyébe, itt most, miután az önök részéről már megtörtént, nem látszik szükséges- nek a beavatkozás, csak annyiban, hogy figyelmeztet- nünk kell önöket, mily közel esnek egymáshoz az eltévesztett pálya és az azon tönkrement élet. Most még változtatni és javítani lehet a helyzeten, ha szükséges és lelkiismeretük parancsolja. A főiskolai tanulás bevégzése után mindinkább nehezebbé, sőt gyakran lehetetlenné fog válni a nagy kérdés, a tisz- tes megélhetés és boldogságalapítás nagy kérdése. Mert hatni, alkotni, szerencsésen, hogy a haza ege felderüljön, csak jól megválasztott életpályán lehet-

séges. Azért tehát „revocare gradum superasque evadere ad auras“, vagyis a pályaváltoztatás, ha ennek netán szükségét éreznék, „hoc opus, hic labor“, sür-gős és szorgos munka legyen. Magyarország sorsa, talán inkább mint bármely más országé, fiainak jól megoszlott pályaválasztásától függ. A nemzeti munka mezején tapasztalt mód nélkül való torlódások erre, és a más részről mutatkozó tátongó hiányok amarra felé, a nemzeti élet fejlődésére kimondhatatlanul káro-san hatnak s végeredményben, a mai gyorsan össze-kavarodó világban, végzetesek is lehetnek nem egy tekintetben. Ha mindenki a szoros értelemben vett állami szolgálatra adja magát: ki fog keresni akkor az államra, ki fog kenyeret adni a köztiszviselők és szolgák rengeteg seregének? Az önalkotta egyéni munkakör, bármely pályán, önállóságot ad s alapot teremt polgári szabadság emelkedésének, míg az egyé-niségnek akár közjogi, akár magánjogi szolgálatban való feloldódása, esetleg mód nélkül megnövesztheti a venális szolgalelkűséget, mely nemcsak az alkot-mányos étellel, de magával az emberi méltósággal is bizony ellenkezik. A perzsáknak hidat a görögök ellen görög ember épített a Hellesponton. Hajh! régen volt az, mikor Vörösmarty nálunk ezt dallotta:

Vezessen egy nemes s nagy gondolat:
Hogy nemzetünknek mindenik nyomára
Ragyogjon *emberméltóság* sugára!

*

T. egyetemi polgárok és hallgatók!

A kik pályájukat szüleik, lelkiismeretők, Isten sugallata szerint, jól megválasztották, fogadják az Alma Mater forró üdvözlését s azt a biztosítását,

hogy jól megválasztott pályájukon boldogulni fognak; de csak *két* föltétel alatt: ha teljes komolysággal végzik a főiskolai tanulás nehéz munkáját, és, ha állhatatosan megmaradnak az ideálokért küzdő szív-tisztaság, a jellemfejlesztő erényesség útján.

Ám mondanom sem kellene talán, mert mindenki tudja, hogy a ki valamit tudni akar, annak tanulnia is kell. Nem is ezt akarom én most önöknek emlékezésökbe beidézni, hanem arra akarom ezuttal figyelmöket a legerélyesebben felhíni és utasítani, mennyire csalódnak azok, kik azt hiszik, hogy az egyetemen kevesebb tanulással lehet becsülettel megállni, mint a középiskolában. Nem ide tartozik most az iskolák három fokozatán, az elemi, közép és főiskolán való tanulás különbségeinek bonczolása. Elég önöknek jelenleg meggondolniok annyit, *miben* áll az egyetemi tanulás lényege, s mily óriás következményei vannak akár a jól, akár a rosszul végzett főiskolai tanulásnak.

Azt hiszem, nem is kell bizonyítanom, hogy az egyetemi *tanulás* és az egyetemi *tanítás* célja egy és ugyanaz a dolog, hogy ennek a két nagy tudományegyetemi kötelességnek a célja merődön-merően összeesik. Mit kell tehát önöknek az egyetemen tanulniok, eltanulniok, megtanulniok? Azt, a mit az egyetemen tanítanak: tudományt. Igenis, tudományt, vagyis nem az ismeretek összehalmozásának pusztá beelméző ügyességét kell itt elsajátítaniok, hanem a minden ismeret és tudás felett való uralkodás erejét, készségét és tökéletességét, az értelemnek azt a nagyhatalmú fejlettségét, mely okát kutassa fel mindennek s ne nyugodjék, míg annak minden következményein végig nem lát. A mindenségen való e tudományos

áttekintés szárnyain emelkedik fel a tudós a bölcsesség magasabb világába, míg a kis szakkörökben való elzárkózás szokása, bár igazi szaktudósokat is tud nevelni, de egyuttal az egyoldalúság tágas kapuján át a féltudósok és tudákosok egész sáskaseregét bocsáthatja, kellő ellenőrzés nélkül, az emberi szellem életének minden mezejére. A tudomány-egyetem szervezete eredetileg úgy van megalkotva, hogy annak a négy kar közül bármelyikén elég ember- és világismeretet lehet szerezni mindenkinek; ámde mivel-hogy mégis csak a négy kar együtt véve alkot teljes tudomány-egyetemet, fölöttébb kíváncsú kívált nálunk, hogy az egyes karoknak legalább kiválóbb tanulói fokozottabb mértékben igyekezzenek kiegészíteni szaktanulmányaikat a más karok által nyújtott világok világosságával. Higyjék el nekem, t. ifju barátim: Magyarországon mindjárt nagyobb és szebb összhang lenne úgy a magán mint a közéletben, mihelyt e haza minden, műveltségre törekvő fia minden szakból nagyobb gondot fordítana arra, hogy élete és gondolkozása összhangzásban legyen az emberiség perennis philosophiájával és az isteni kinyilatkoztatás magasztos tudományával, a theológiával.

Az egyetemi tanításnak és tanulásnak *együttes célja*, hogy erre még egyszer visszatérjek, a mint ezt Alma Materünk egy még köztünk élő nagynevű tagja rektori beszédében kifejté, — az egyetemi tanításnak és tanulásnak *együttes célja*, az *önmagát fegyelmező tudományos jellem*, a mely tiszta önitéleten, tehát evidens meggyőződésen, vagyis nem „iurando in verba magistri“¹ szerez magának tudomást a tudománynak

¹ *Hit* másnak a tekintélyén, *tudomány* saját belátásunkon alapszik; a *hittudományban*, mivel annak alapvető elvei *hitigazságok*, vagyis az

és így saját tudásának is értékéről, jelentőségéről.¹ Az ilyen tudásra illik azután, t. barátim, mindaz, a mi nagyot és szépet a művelt népek világirodalmában a tudományról olvasni lehet: hogy az nagyhatalom, hogy az magasra, uralomra emel egyéneket és nemzeteket, hogy az, ha ellenkezésbe jönnek vele, tiporva gázol át egész családokon és nemzedékeken, rabigát, a szolgaság rabigáját vetve a tudománytalan népek és országok nyakába. Egyetemünk egy másik, már elhunyt volt rektora, így fejezte ki ezt a gondatlan nemzetekre nézve oly félelmetes igazságot: „A nagy népek haladása minden téren a szédítésig hatalmas, s e hatalom csak egy erőt tisztel a kisebb népekben: az *értelmiséget*, mely ha nincsen, elsepri azokat, vagy beolvasztja magába“.² S tudjátok-e, ifju barátim, mit dicsér legfőképpen Arany János Széchenyiben, a legnagyobb magyarban, csucspontján annak az apotheosisnak, melyet a nagy államférfiu emlékére a magyar Akadémia élén az egész nemzet nevében írt? Azt dicséri, azt tartja Széchenyi legnagyobb érdemének, hogy nemzetét álmából felverte, felriasztotta. Mire?.... Hogy tudományt siessen magának szerezni.

Bizton, ezer bajunk közt, megtalálta

Azt a mi fő, s mindent befoglaló:

„Elvész az én népem, elvész, — kiálta, —

Mivelhogy *tudomány nélkül való*.“³

Íme, a tudomány, mint Magyarország fennállásának egyik leghatalmasabb feltétele, bekodifikálva Széchenyi

istenileg kinyilatkoztatott igazságok, mindakettő, a tekintély is, saját belátásunk is, érvényesíti hatását; a tekintély az alapelvnek felállításában, saját belátásunk a konklúziók levonásában, mi a tudomány lenyegét alkotja. *Scientia est habitus conclusionum*.

¹ Than K. 1876. máj. 13. Acta a. 1875/6. 3. f. 13. l.

² Apáthy, székf. Acta a. 1881/2. 1. f. 91. l.

³ Széchenyi emlékezete.

által a magyar nemzet jövőjének élet- és törvénykönyvébe. És e nagy ébresztés valóban idején jött és nagy okból következett be. Széchenyink nem csupán előrelátó, ő próféta volt. A világ nagy szócsové, a sajtó, tele van nap-napután hirdetésével annak, hogy szomszédunk, Németország, e század végén, világot mozgató iparába és kereskedelmébe *mily rengeteg* — mit? — pénzt? — *tudományt* fektet bele, úgy, hogy ez által nemcsak a körülfekvő kisebb nemzeteket, hanem hatalmas versenytársait is méltán gondolkodóba, sőt félelembe ejtette.¹

A magyar nemzet fiainak, t. ifju barátim, ilyen körülmények között, nem szabad semmiféle munkától tartózkodni, annál kevésbé szabad idegenkedniök. A kultúr-nemzetek példája mutatja, hogy az emberi munka minden ágába *tudományt* lehet befektetni; ez pedig, hogy szabad, nemes, intelligens emberekhez illő foglalkozás, az ugyhiszem csak világos?! Ám nem is tehetik *ezt*, csak azok, kik tudományukkal uralkodnak. Azután, a keresztény civilizáció abc-éjéhez tartozik tudni azt, hogy a keresztény vallás, visszaállítván az embert a maga méltóságába, minden emberi munkában nem az anyagot, nem a pogány hajdankor által megbélyegzettnek tekintett osztályhoz vagy sorshoz való tartozást tekinti, hanem tekinti magát az emberi méltóságot, és annak munkája előtt tisztelettel hajt, és hajtát fejet mindenki által.

¹ Oncken Vilmos dr. giesseni professzor hosszú tanulmányban ismerteti (a Woche cz. folyóirat 1900. 22. füzetében) az angol és francia riadalmat, melyet a *tudományt* befektető német munka feltartóztathatatlan előnyomulása keltett Európának két legnagyobb iparos és kereskedő nemzetében. Címe a tanulmánynak: Die deutsche Arbeit im Kampf um den Weltmarkt. A francia riadalom címe: „Le danger allemand.“ Megjelent 1896-ban. Egy évre az angol után.

Önök előtt, t. egyetemi polgárok és hallgatók, annyi tudományos út áll nyitva, a hányan csak vannak önök. Mert hiszen a maga tudományát mindenki maga köteles megszerezni, a maga tudományos életpályáját maga köteles megalkotni magának. Ezt a kötelességet más nem teljesítheti helyettünk. Olyan a tudomány mint a vallás. Az én vallásosságomat nem gyakorolhatja más senki. A tudomány szerzésében is mindenkinek szakadatlan öncselekvéssel, folytonos önműveléssel kell tényezőnek lennie.¹ Tudományos szellemre a mai világban minden téren, minden életpályán nagy szükség van. Régi magyar rossz virtus volt, mint Petőfi mondá: „nem írni, nem olvasni“, azután a vallás ügyét a papokra, a tudományt a tudós professzor urakra hagyni. Ma még a földművelésbe is sok tudományt kell befektetni, máskülönben a tudománnyal dolgozó nemzetek fiaival ki nem álljuk a versenyt.

*

Ámde, ki ne tudná, hogy mindezekhez, a tudományszereteten kívül, munkakedv is kell, aztán erő és jóegészség. És itt, t. barátim, elérkeztünk az egyetemi élet, a főiskolai önművelés kötelességének egy másik munkakörébe, a *testedés* és *szívnemesülés* tágas mezejére, a hol magának a tudományszeretetnek és munkakedvnek is gyökereit kell felkeresnünk és ápolnunk.

Mens sana in corpore sano. Ép lélek ép testben.
— Mit mondjak ehhez a fejezethez? Kevéssel egész

¹ Cicero az értelmi önművelést így írja le: *Subacto ingenio opus est, ut agro non semel arato, sed novato et iterato, quo meliores fetus possit et grandiores edere: subactio autem est usus, auditio, lectio, literae.* Orat. II. 30. med.

életökre eleget, néhány szóval sokat akarok önöknek e tárgyban szívökre kötni. BölcS Salamon királynak nagy igaza van abban, midőn kimondá, hogy magában véve is, a közjóra nézve is, mennyire sokkal többet ér még egy közönséges házörzö eb is, ha él, — a halott és tehetetlen oroszlánnál. *Melior est canis vivus leone mortuo.*¹ Egészségükre tehát mindenesetre gondjuk legyen. Nem titok senki előtt, a ki az életet nyílt szemmel nézi, hogy Magyarországbán a *munkabíró emberkornak* amugy is alacsony átlagát nagy erőfeszítéssel kell védeni a süllyedéstől, oly emésztő itt az élet. Már csak erre való tekintetből is, használják önök a testedzés természetes és művészi gyakorlatainak minden fajtát, idejök és tehetségök szerint, a szegények a kenyérkeresés munkájának mértékes berendezésével, a módosabbak a nemes sportok különféle nemeiben. Egyet azonban soha ne feledjenek önök: azt, hogy bármily nagy szolgálatokat tesz is a test a léleknek, nem a test élteti a lelket, hanem megfordítva, a lélek élteti a testet. Ebből a megdönthetetlen élettani tényből kiindulva, nagy czélokkal és kötelességtudással körülbástyázott *lelkierőt* állítanak önök a testedzés élére, úgy hogy még külső szórakozásaiknak, sőt mulatságaiknak is lelkiéletöknek ideális szárnyalása adjon színt és emelkedettséget. Tartsák mindig szemök előtt Arany Jánosnak igazán aranyos példáját, a ki ezt mondja nekünk, gyöngynél becsesebb rövidséggel, a maga ifuságáról:

„Én nem mertem élni, mert élni akartam.“

Megmondja tüzetesebben is, *hogyan* cselekedte meg ezt ő.

¹ Préd. 9, 4.

„Az ifjúság szép kertébe, ugymond, vaskorlátot néztem át.”

Ez a vaskorlát, t. ifju barátim, ez a vaskorlát, megvallja Arany János maga, nem volt más, mint az ő szilárd *vallás-erkölcsi* jelleme, melyet egyetlen fiának már akkor szívére kötött, midőn azt még térdein ringatta, mondván:

Majd ha látod, érzed, ugymond, a nyomort,
Melyet a becsület vála hord;
Megtiporva az erényt, az észet,
Míg a vétek irigységre kész
S butának sorsa földi éden:
Álljon a vallás a mérlegen!

Az igazi nagy emberek jellemnagyságában, valóban, mindig karöltve fogják önök találni az istenfélelmet a keresztény műveltség ideáljainak áldozatos kultuszával. A titáni erejű Bismarck herczeg, kinek pillantására egész világrész remegett meg, nem szégyenlette, sőt önérzete büszkeségének tartotta azt, hogy ő és a német nép *istenfélő*. „Wir Deutschen, wir fürchten Niemanden, nur Gott“, mondá egyik beszédében. Eötvös József báró szintúgy, a XIX. század uralkodó eszméiről írt nagykönyvében, azzal az ünnepélyes hódolattal hajolt meg a keresztény vallás fensőbbsege előtt, hogy az, a szó teljes értelmében, panaceaája az összemertiség boldogságának. Mert, összegezve mindent: mindaz, a miben mi nem keresztény kortársainkat és az ó-kor összes népeit felülmuljuk, mindaz a kereszténységre vihethető vissza. Az erkölcsi alapjaiban megrendült európai társadalom remegve keresi az anarchia rémével szemben, mely ma a fejedelmeket gyilkolja, holnap, ismeretes jelszava szerint „se Isten se úr“, a többi urakra fog vadászni, — keresi a mentő erőt és oltalmazót. Ti,

kortársak, nem látjátok az egyedülvaló legfőbb oltalmazót? Eötvös József báró látta Isten, és az ő önalkotta szent vallása.

Személyes érintkezéseikben ne elégedjenek meg önök az udvariasságnak mosolygó külső színével. Adjanak annak szeretet, szivesség és kölcsönös tisztelet által mély, nemes tartalmat és melegséget. Magas géniusz, az ország hgprimása, magasztos alkalommal figyelmeztetett az egységes szent korona egységes aranyabroncsa által jelképezett egységes magyar honfiai szeretet nagy kötelelességére¹. Tényt nemtény nyé tenni nem lehetvén, vezérelje önöket szakadatlanul az a tudat, hogy nekünk, kik e szép hazában születünk és élünk, gondviseléses feladatunkul éppen az van jelenben kitűzve, hogy megmutassuk a világnak, mennyire tudunk mi, annyi faj, annyi nemzetiség és annyiféle valláshoz tartozva, a közös baza lángoló szeretetében, kölcsönös nagyrabecsüléssel és önzetlen igazságérzettel, nemcsak megférti, hanem jólétben és megelégedettségben emelkedve élni.

Az ellentétek elkerülhetetlen küzdelmei közepette ne feledjék önök soha, hogy a *moderamen*, a mérséklet és önuralom, valósággal valami isteni az emberben, mely a jogtalan, nemtelen és meggondolatlan támadások sorsát előre megpecsételi, a nemes küzdelemben izzadók számára viszont szintén már előre odanyújtja Horácusz kezével a siker koszoruját, mondván:

„Vim temperatam di quoque provehant!”

És ezzel fejezem be én is beszédemet.

¹ 1900. aug. 15-én a magyar kereszténység kilencszázados jubileumának esztergomi ünnepén mondott beszédében. (*Religio-Vallás* LIX. évf. II. 14. sz.)

Egyetemünk nemeskeblű ifjusága!

„Előtted a küzdés, előtted a pálya;
Az erőtlen csügged, az erős megállja.
És tudod, az *erő* micsoda? — *Akarat*,
Mely előbb vagy utóbb borostyánt arat.“

(*Arany J.*)

Rector Magnificusunk vezetése alatt, ki a munka és fenkölt nyugalom embere, áldásos munkaidőnek megyünk elébe.

A jelen iskolai évet megnyitottnak nyilvánítom.

